

Bakalářská práce

2015

Veronika Novotná

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Badeniho jazyková nařízení a jejich dopad na
vztahy Čechů a Němců v českých zemích**

Veronika Novotná

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor České dějiny

Bakalářská práce

**Badeniho jazyková nařízení a jejich dopad na
vztahy Čechů a Němců v českých zemích**

Vedoucí práce:

Mgr. Petra Kodetová

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Děkuji své vedoucí práce Mgr. Petře Kodetové za vedení při mé bakalářské práci. Byla mi vždy oporou a podávala cenné informace a připomínky.

Děkuji

Obsah

1 ÚVOD	1
2 BADENIHO JAZYKOVÁ NAŘÍZENÍ A JEJICH DOPAD NA VZTAHY ČECHŮ A NĚMCŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH	3
2.1 Prosazování česko-německých zájmů v souvislosti s revolučními změnami	3
2.1.1 Vláda Alexandra Bacha	5
2.1.2 Pasivní rezistence jako důsledný projev nespokojenosti českých poslanců s politickými aktivitami vídeňské říšské rady	7
2.1.3 Jednání o česko-rakouské vyrovnání	8
2.1.4 Hrabě Taaffe, Stremayrova jazyková nařízení	9
2.1.5 Na cestě k česko-německému smíření, jubilejní zemská výstava	10
2.1.6 Sociálně politické události v éře 90. let.....	12
2.1.7 Vídeňské dohody	13
2.1.8 Vyústění otázky češství ve státoprávní radikalismus.....	15
2.2 Vládní koncepce Kazimíra Badeniho	18
2.2.1 Badeni a mladočeši	20
2.2.2 Badeniho jazyková nařízení.....	23
2.2.3 Boj německých politických stran proti jazykovým nařízením	25
2.2.4 Pád Badeniho etapové politiky	28
3 ZÁVĚR	32
4 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A MATERIÁLŮ.....	34
5 RESUMÉ	35

1 ÚVOD

Svoji bakalářskou práci jsem nazvala *Badeniho jazyková nařízení a jejich dopad na vztahy Čechů a Němců v českých zemích*. Toto téma jsem zvolila z důvodu, že celé 19. století je v perspektivě českých dějin snahou o udržení svébytnosti českého národa, boj na cestě za národní uvědomění. Svůj zájem a pozornost jsem stěžejně zaměřila především na období poslední dekády 19. století, jelikož pro mne tato léta symbolizují vyvrcholení úsilí českého obyvatelstva na cestě k zformování vlastní národní svébytnosti, jakýsi významný mezník v dlouhodobě napjatých vztazích mezi společenstvím Čechů a Němců v Habsburské monarchii.

Cílem této bakalářské práce je shrnutí politických, sociálních a historických skutečností vedoucích k objasnění složitých vztahů mezi Čechy a Němci, pokus o vypořádání příčin, v jejichž důsledku se odehrály dějinné události ovlivňující česko-německé poměry. V neposlední řadě je cílem práce, jak již naznačuje název tématu, komplexní zhodnocení dopadu Badeniho jazykových nařízení na vyostření složitého soužití českého a německého národa na území Habsburské monarchie, stejně tak se pokusím nastínit jejich důsledky pro další vývoj situace německého etnika.

Práce je strukturována do několika hlavních kapitol, které jsou řazeny chronologicky. Úvodní kapitoly jsou věnovány stručnému popisu sociální a politické situace, na jejímž vývoji se podílela revoluční léta 1848-1849. Další se zabývají klíčovými historickými skutečnostmi, díky kterým lze získat širší přehled o vztazích Čechů a Němců na počátku 90. let 19. století, další se zabývají politickou koncepcí polského místodržitele Kazimíra Badeniho. Poslední kapitola se zaměřuje na důsledky pádu Badeniho režimu a snahu příští vlády o revizi Badeniho režimu a snahu příští vlády o revizi Badeniho jazykových nařízení.

K dosažení záměru jsem použila přímé, progresivní metody, přičemž jsem vycházela především ze základní literatury nejznámějších autorů, pro které toto téma představuje předmět zájmu. Cenné historické poznatky a informace mi poskytly především svým obsahem rozsáhlé práce Otto Urbana *Česká společnost*

1848-1918, Zdeňka Tobolky Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby, část I., část II.

Práce autora Gary B. Cohena *Němci v Praze 1861-1914* popisuje historické skutečnosti z poněkud jiné perspektivy, je doplněna o statistické a ekonomické údaje. Pozornost jsem věnovala i pracím méně rozsáhlým, které však tím více vypovídají o skutečnostech vybraných historických událostí. Patří mezi ně dílo Jana Havránka *Boj za všeobecné, přímé a rovné hlasovací právo roku 1893* nebo historika Jiřího Kořalky *Všeněmecký svaz a česká otázka koncem 19. století.*

2 BADENIHO JAZYKOVÁ NAŘÍZENÍ A JEJICH DOPAD NA VZTAHY ČECHŮ A NĚMCŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH

2.1 Prosazování česko-německých zájmů v souvislosti s revolučními změnami

V roce 1848 se udály významné historické události, které jsou k dosažení cíle mé práce klíčové, neboť jejich prostřednictvím počaly jednotlivé národy Habsburské monarchie vznášet své revoluční požadavky, v jejichž rozporuplných základech se začal utvářet vztah mezi českými a německými zeměmi.

V reakci na revoluční události v Evropě počala buržoasní inteligence vyzývat obyvatele města pražského k aktivnímu postoji z hlediska prosazení požadavků, kterých chtěla docílit. Výzvy byly vznášeny formou shromáždění a petic, které v českém i německém jazyce byly vylepovány v ulicích města.¹ Mezi české požadavky patřilo zejména státoprávní spojení zemí České koruny,² pro něž byl by zaveden jediný zákonodárný sněm, dále pak zrušení feudálních povinností, svoboda slova, tisku a náboženského vyznání, jako také rovnoprávnost češtiny s němčinou v oblastech státní i politické sféry.

Němci zprvu podporovali politickou taktiku Čechů, myšlenku rovnoprávnosti obou jazyků však vnímali jako nepřátelskou.³ Německý národ postrádal tradiční centrum státoprávního procesu jakým byla například Paříž, založil proto ve Frankfurtu tzv. Vorparlament, středisko v podobě národního zastupitelstva.⁴ Od roku 1815 byly Čechy členem Německého spolku, tato skutečnost přiměla Němce k pronesení požadavku, podle kterého měly být připojeny k Německu všechny rakouské země, které jsou součástí Německého spolku. V památném Psaní do Frankfurtu odmítá František Palacký⁵ jakožto

¹ UDALCOV, I. I., *Rok 1848 v Čechách*, Brno 1950, s. 25.

² KOŘALKA, Jiří, *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914*, Praha 1996, s. 151.

³ UDALCOV, s. 26-30.

⁴ KŘEN, Jan, *Konfliktní společenství Češi a Němci 1780-1918*, Praha 2013, s. 88-89.

⁵ František Palacký (1798-1876) byl jedním z předních členů strany staročeské.

„Čech rodu slovanského“ účast českého národa na připravovaném sjednocení celoněmeckého státu.⁶

O neshodách mezi českým a německým obyvatelstvem svědčí novinový článek pocházející z revolučního období, jehož autorem je pravděpodobně Karel Havlíček Borovský: *„Čechové pocházejí z kmene Slovanů, z kmene to polobarbarského, poněvadž ještě surového, který ani pravé svobody schopný není. Čechové milují svůj národ a blouzní mnoho o tak nazvané rovnoprávnosti, kterou ale pouze na papíře mají. Jejich řeči velmi těžko jest se naučiti, obzvláště pro ty, kteří se jí ani přiučiti nechtí. Oni tuto řeč nadevšecko milují, a dali by všechno v šanc, kdyby se řeč dostala do nebezpečství. Není však tato láska nebezpečná, nebo patří pouze mezi tak nazvané „Nationalitätsliebhaberei“.* Němec v Čechách přebývajícím miluje svobodu více než řeč a národnost, jemu na národnosti a řeči (rozuměj slovanské) nic nezáleží, proto také chce aby se všichni Češi k jeho národnosti přiznati museli následkem svobody.“⁷ V reakci na rostoucí aktivitu Čechů ohledně prosazování vlastních práv založili Němci v prvních dubnových dnech ve Vídni „Spolek Němců z Čech, Moravy Slezska na obranu své národnosti“. Organizace pod vedením Ludwiga von Löhnera reagovala na petiční požadavky Čechů a zaujímala určité postoje k českému hnutí. Němečtí liberálové protestovali, aby se v elementárních vzdělávacích institucích hovořilo českým jazykem.⁸

V listopadu 1848 došlo k důležité historické události, která byla jakousi snahou o dosažení kompromisních řešení z hlediska vztahů mezi Čechy a Němci,⁹ a sice svolání ústavodárného sněmu, který se konal nejprve ve Vídni, později v Kroměříži.¹⁰ V souvislosti s těmito aktivitami vystupuje do popředí osobnost Františka Palackého, který měl možnost jako přední člen rakouského

⁶ FRONK, Václav, *Sebereflexe české společnosti. Přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů*, Praha 2011, s. 44.

⁷ Tamtéž, s. 45.

⁸ URBAN, Otto, *Česká společnost 1848-1918*, Praha 1982, s. 33.

⁹ KŘEN, s. 125.

¹⁰ UDALCOV, s. 93.

sněmu vyjádřit své názory o budoucím uspořádání střední Evropy, v níž měli být ve svazku Němci s ostatními zdejšími národy. Palacký viděl českou budoucnost ve spojení a spolupráci s Rakouskem.¹¹ Tyto návrhy ohledně federativních zásad, na nichž mělo být uspořádáno Rakousko, se však neuskutečnily následkem násilného rozpuštění sněmu vojskem na rozkaz císaře Františka Josefa I.¹² počátkem března roku 1849.¹³

Dne 4. března roku 1849 byla pro rakouské národy vyhlášena nová oktrojovaná ústava, známá pod názvem „březnová“, díky níž měla vzniknout konstituce. Podle tohoto právního dokumentu stanovila ústava pro Čechy způsob, jakým budou zemským sněmem voleni zástupci do horní sněmovny a obyvatelstvo do dolní, přičemž volební právo se zakládalo na zásadě daňového censu.¹⁴ Z hlediska okolností svého vzniku nebudila ústava důvěru a nikdy nevezšla v platnost.¹⁵

2.1.1 Vláda Alexandra Bacha

V červenci 1849 byla definitivně ustavena nová vláda, v níž se stal ministrem vnitra Alexandr Bach. „Březnová“ ústava, kterou vypracoval ministr spravedlnosti Anton von Schmerling,¹⁶ obsahovala deklaraci národní rovnoprávnosti pouze v zanedbatelné podobě, následkem vydání silvestrovského patentu roku 1851 byla potlačena docela úplně. S tím souvisela skutečnost, že národy jako samostatné a svébytné subjekty tento režim neuznával.¹⁷ V Praze se projevila síla germanizačního tlaku tím způsobem, že všechny veřejné úřady projednávaly věcné záležitosti znovu v německém jazyce a již se nevyučovalo českému jazyku v těch obecných a středních školách pražského města, ve kterých

¹¹ KŘEN, s. 120.

¹² František Josef I. byl rakouským císařem v letech 1848-1916.

¹³ UDALCOV, s. 93-96.

¹⁴ Tamtéž, s. 96.

¹⁵ KOŘALKA, *Češi*, s. 152.

¹⁶ URBAN, s. 89.

¹⁷ KŘEN, s. 127.

byl zaveden. Doktor Servác Heller, český politik a žurnalista, vypověděl v souvislosti s touto situací: „*Praha činila v letech padesátých zase, jako před rokem 1848, dojem města německého, to jest nikoliv města ryze německého, že se zdálo, jakoby jenom obecný lid, jakoby toliko tak zvané nižší třídy obyvatelstva, lid služebný a dělnický, drobní řemeslníci a menší živnostníci byli národnosti české, vše ostatní pak, zejména větší a velcí obchodníci, podnikatelé a držitelé rozsáhlých živností, zámožnější měšťané, úředníci všech kategorií, advokáti, notáři atd., jakoby příslušeli k národnosti německé....Všechno co na módě lpělo, v Praze němčilo, neboť němčina byla módou, vše co si zakládalo na přízni vládní, dělalo Němce, neboť všemocná absolutní vláda byla německá rodem i tendencí“....¹⁸*

Co se týče otázky česko-německých vztahů, je období Bachova absolutismu chápáno jako stagnující. Sféra společenského života byla prudce omezena a etnická diferenciacie národů zastavena na základě potlačení české i německé spolkové činnosti. V době ekonomické krize v roce 1857 došlo k oslabení Bachova režimu¹⁹ a „*projevil se sociální rozměr českého národně emancipačního procesu, který nacházel oporu především u střední a nižší třídy.*“²⁰ Po vojenské porážce Rakouska u Solferina v roce 1859²¹ došlo k obrovským materiálním a lidským škodám a následkem finančního nedostatku Bachův režim neobstál a zhroutil se.²²

Dne 20. října roku 1860 došlo k vydání Říjnového diplomu, v němž císař odstoupil od absolutismu. V tomto právním dokumentu však nebylo zcela jasně formulováno, zda státoprávní uspořádání povede spíše k autonomistickému nebo centralistickému zřízení monarchie.²³

¹⁸ COHEN, Gary B., *Němci v Praze 1861-1914*, Praha 2000, s. 35.

¹⁹ Tamtéž, s. 34-37.

²⁰ FRONK, s. 44.

²¹ V bitvě u Solferina roku 1859 se utkalo Rakousko s francouzskými a sardinskými bojovými jednotkami.

²² URBAN, s. 138.

²³ KŘEN, s. 132.

2.1.2 Pasivní rezistence jako důsledný projev nespokojenosti českých poslanců s politickými aktivitami vídeňské říšské rady

Po roce 1860 došlo k obnovení ústavního života v podobě pravidelných voleb do zastupitelských sborů.²⁴ Ovládnutí pražského magistrátu, jež proběhlo v roce 1861, představuje vzestup a první podstatný úspěch novodobého českého národa, k jehož uskutečnění došlo z důvodu fatálního podcenění voleb německým obyvatelstvem

V souvislosti s novou ústavou z února 1861 začaly vůdčí osobnosti liberálního tábora 60. let, kterými byli ministr financí Ignác von Plener a ministerský předseda Anton Schmerling,²⁵ „podporovat aristokratické velkostatkáře a etnicky německé podnikatele v průmyslu, obchodu a peněžnictví vedle státních úředníků jako hlavní oporu dynastie ve většině korunních zemí Rakouského císařství (s výjimkou Uher a Benátska).“²⁶ Palacký a František Ladislav Rieger společně s ostatními českými poslanci se dovolávali národního zrovnoprávnění. Tvořili však v říšské radě menšinu a neprosadili své požadavky.²⁷ Výsledkem napjaté situace se vlastně rozpadl český poslanecký klub v průběhu jednání v červnu 1863. Jedenáct poslanců v čele s Riegreem se rozhodlo nevstoupit do sněmu.²⁸ Tato událost byla počátkem české pasivní rezistence.²⁹ Čeští politici nevstoupili do vídeňské poslanecké sněmovny po celé další půldruhé desetiletí.³⁰

V roce 1867 vznikl Rakousko-uherský dualismus, který Češi vnímali jako nadvládu německého liberalismu. Habsburskou monarchii tak tvořily dva volně

²⁴ KOŘALKA, Češi, s. 153.

²⁵ KŘEN, s. 133.

²⁶ KOŘALKA, Češi, s. 153.

²⁷ KŘEN, s. 139.

²⁸ URBAN, s. 173.

²⁹ KŘEN, s. 139.

³⁰ URBAN, s. 173.

spojené celky, Uhry a Rakousko, pro které byla společná osoba císaře, armáda nebo zahraniční politika.³¹

2.1.3 Jednání o česko-rakouské vyrovnání

V průběhu roku 1867 se zformovala politická opozice Čechů, kteří stáli proti rakousko-uherskému vyrovnání a byli nespokojeni se znevýhodňováním českého obyvatelstva v předlitavské části monarchie.³² V roce 1871 se dostala ve Vídni k moci vláda v čele s klerikálním konzervativcem hrabětem Hohenwartem, v níž byli zastoupeni členy vídeňské byrokracie také čeští politici.³³ Česká reprezentace v tomto zastoupení započala jednání s představiteli vídeňské vlády o státoprávní a politický smír.³⁴

Vyrovnání mezi zeměmi království Českého a Vídní měl formálně provést císařský reskript z 18. září, který měl zajistit české státní právo korunovací. Hrabě Clam-Martinič vypracoval návrh tzv. fundamentálních článků, jejichž prostřednictvím mělo být uskutečněno vlastní státní vyrovnání, fundamentálky však nebyly uvedeny v platnost.³⁵ Neúspěšný byl též Riegrův návrh národnostního zákona z roku 1871, který vypracoval s rakouským ministrem Schöfflem. Tento zákon na ochranu národností měl zaručit Čechům a Němcům individuální občanské svobody a kolektivní práva.³⁶

Po svržení Hohenwartovy vlády v říjnu roku 1871 ovládli rakouskou ministerskou radu opět němečtí liberálové.³⁷ Nová vláda knížete Auersperga zavedla roku 1873 volby přímé, kdy účast německých poslanců vyplnila

³¹ KŘEN, s. 157-161.

³² KOŘALKA, *Češi*, s. 157.

³³ KŘEN, s. 162.

³⁴ KOŘALKA, *Češi*, s. 157.

³⁵ KŘEN, s. 164-165.

³⁶ KOŘALKA, *Češi*, s. 158-161.

³⁷ COHEN, s. 53.

legitimační deficit parlamentu vzniklý nepřítomností Čechů. Během údobí Auerspergovy vlády byli Češi v nevýhodném postavení.³⁸

Neúspěch pasivní politiky, kterou prosazovala Národní strana, byl stále jasnější. V roce 1874 se v opozici k ní vyhranila Národní strana svobodomyšlná, nazývaná též mladočeská.³⁹ V říjnu 1879 se čeští poslanci vrátili do říšské rady,⁴⁰ tím byla ukončena éra šestnáct let trvající české pasivní rezistence.⁴¹

2.1.4 Hrabě Taaffe, Stremayrova jazyková nařízení

V okamžiku, kdy byla obnovena aktivní česká politika návratem poslanců do říšské rady, a poté, co došlo k sestavení nové vlády pod předsednictvím hraběte Eduarda Taaffeho v roce 1879, zanikla koalice s německými liberály.⁴² Taaffe se snažil v duchu neokonzervativního programu spojit všechny německé a slovanské síly v Rakousku, které tvořily opozici vůči německým liberálům. Nová vláda si kladla za cíl zbavit představitele německého liberalismu moci v reprezentativních orgánech a podpory mezi voliči.

Na základě Taaffeho pročeské linie⁴³ došlo k realizaci významné vymoženosti, a sice jazykovým nařízením Stremayrovým z roku 1880,⁴⁴ která vydal rakouský ministr spravedlnosti Karl von Stremayr.⁴⁵ Nařízení byla vydána se stejným textem zvlášť pro Čechy a pro Moravu.⁴⁶ Jejich podstata spočívala ve stanovení rovného práva obou zemských jazyků v první instanci soudů a politických úřadů v Čechách a na Moravě.⁴⁷ Uznání rovnoprávnosti němčiny a

³⁸ KŘEN, s. 171.

³⁹ PERNES, Jiří, *Pod habsburským orlem. České země a Rakousko-Uhersko na přelomu 19. a 20. století*, Praha 2001, s. 61.

⁴⁰ KOŘALKA, Češi, s. 162.

⁴¹ URBAN, s. 646.

⁴² KŘEN, s. 182.

⁴³ COHEN, s. 108-109.

⁴⁴ KŘEN, s. 184.

⁴⁵ URBAN, s. 687.

⁴⁶ KŘEN, s. 184.

⁴⁷ PENÍŽEK, Josef, *Česká aktivita v letech 1878-1918. Díl II. (1887-1897)*, Praha 1931, s. 20.

češtiny byla uznána v tzv. vnějším úřadování, a rozhodující nebyl úřad, nýbrž podávající strana. Němci zaujali k otázce jazykových nařízení odmítavý postoj.⁴⁸ Němečtí nacionalisté v Čechách hájili výsadní postavení němčiny a nesouhlasili s tím, že byla nařízení vydána, aniž o jejich schválení s nimi jednali zástupci vlády.⁴⁹

Z hlediska vztahů mezi Čechy a Němci je třeba se zmínit o záležitosti univerzitní, jejíž tematiku se Taaffe snažil řešit s českými politiky. Na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě podíl češtiny trvale vzrůstal.⁵⁰ V roce 1882 došlo k rozdělení právnické a filozofické fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity na část českou a německou.⁵¹

Jak jsem již uvedla, Stremayrova jazyková nařízení vedla k velmi napjatým vztahům mezi českým a německým obyvatelstvem. Jménem Němců podal vůdce liberálů Ernst Plener v roce 1886 na českém sněmu návrh žádající úplné zrušení nařízení Stremayrova a Pražákova z roku 1886 o vrchním pražském soudu, který byl povinen rokovat a rozhodovat stejným právem v obou zemských jazycích.⁵² Téhož roku učinili Němci rozhodnutí opustit český sněm. Stalo se tak podle slov německého poslance dr. Schmeykala z důvodu nedostatečného akceptování německých požadavků ze strany českého sněmu, vůči kterému zaujali pasivní politický postoj do května roku 1890.⁵³

2.1.5 Na cestě k česko-německému smíření, jubilejní zemská výstava

Český sněm příčinou nepřítomnosti německých poslanců od konce roku 1886 neprojednával záležitosti, které se týkaly Němců v Čechách.⁵⁴ Napjatá

⁴⁸ URBAN, s. 355.

⁴⁹ TOBOLKA, Zdeněk, *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby. Díl III. 1879-1914. Část I. Období Národní (staročeské) strany*, Praha 1934, s. 120.

⁵⁰ URBAN, s. 358.

⁵¹ COHEN, s. 100.

⁵² PENÍŽEK, díl II., s. 20.

⁵³ TOBOLKA, část I., s. 137-138.

⁵⁴ KOŘALKA, *Češi*, s. 163.

situace mezi oběma národy nepříznivě působila na činnost říšské rady a ohrožovala ústavní život Předlitavska. Vídeňská vláda a ke kompromisu ochotní politikové českého sněmu v čele s Františkem Ladislavem Riegerem a Antonínem Ottokarem Zeithammerem počali uvažovat o způsobu, jenž by povedl k česko-německému smíření.⁵⁵ O možnou dohodu, díky které by se němečtí liberálové navrátili do českého sněmu, se uskutečnilo několik soukromých pokusů. Do roku 1889 však všechny snahy ztroskotaly, neboť strany nebyly ochotny ustoupit ze svých stanovisek a němečtí poslanci nadále setrvali v pasivním způsobu politiky.⁵⁶ Hlavní příčinou odmítavého postoje Němců bylo nepřátelství k Taaffovi. Potenciální dohoda v Čechách pro ně znamenala úspěch vlády, s jejíž politikou se neztotožnili.⁵⁷

Mladočeské vítězství ve všeobecných volbách roku 1889⁵⁸ podnítilo Taaffeho vládu k provedení vlastní iniciativy. Podle názorů vídeňské vlády mělo případné česko-německé smíření vést ke zklidnění situace a k „upozadění“ strany mladočeské, jejíž politická stanoviska se stále více radikalizovala. Němci byli ochotni účastnit se česko-německé konference poté co nabyli jistoty, že předmětem jednání nebude probírání otázek týkajících se českého státního práva.⁵⁹

Pozvání na porady zasílal ministerský předseda hrabě Eduard Taaffe. Jejich konání mělo probíhat ve Vídni v místnostech presidia ministerské rady.⁶⁰ Zástupce za českou stranu, Františka Ladislava Riegra, Karla Mattuše a Antonína Ottokara Zeithammera, zval do Vídně sám Taaffe. K účastníkům obsáhlé vídeňské konference taktéž patřili čtyři němečtí liberálové v čele s Ernestem Plenerem a Franzem Schmeykalem, dále tři aristokraté ze strany konzervativního velkostatku-Richard Clam-Martinic, Bedřich Karel Kinský a Jiří Lobkovic.⁶¹ Na

⁵⁵ TOBOLKA, část I., s. 138-139.

⁵⁶ URBAN, s. 391.

⁵⁷ KŘEN, s. 188.

⁵⁸ TOBOLKA, část I., s. 147.

⁵⁹ URBAN, s. 391-392.

⁶⁰ TOBOLKA, část I., s. 151-152.

⁶¹ URBAN, s. 392.

radu hraběte Clam-Martinice přední člen moravských staročechů Alois Pražák nedal souhlas k prizvání mladočeské strany k poradám.⁶² Mladočeši zastávali názor, který byl proti vyhovění německým požadavkům, k němuž by mohly porady směřovat. Žádali projednání také českých požadavků, jako například odstranění nadvlády německého jazyka v zemi nebo ochranu českým menšinám proti německému útisku na základě případného zavedení zákona. Mladočeši byli zastánci pouze takového vyrovnání, které by nenarušilo nedílnost a správní jednotu Českého království.⁶³

Od 15. května do 18. října roku 1891 byla v Praze otevřena jubilejní zemská výstava. Ač probíhala bez účasti německého obyvatelstva, bezesporu vykazuje znaky česko-německé rivality, neboť Němci vynakládali vše proto, aby zemskou výstavu snížili nejen v zahraničí, nýbrž taktéž u rakouské vlády. Jubilejní zemská výstava uvědomila český národ o jeho hospodářské zdatnosti. Češi začali být více aktivními a odmítali trpět útisk českých menšin v Čechách, jemuž Němci věnovali od Stremayrových nařízení soustavné úsilí.⁶⁴

2.1.6 Sociálně politické události v éře 90. let

Jelikož patří poslední desetiletí 19. století k stěžejnímu předmětu mého zájmu, pokusím se poukázat na důležité faktory sociální situace, které měly v této době hlavní podíl na určité transformaci dosavadního stavu společnosti a s tím související diferenciaci v oblasti politického spektra. Celkový pokrok v mnoha odvětvích průmyslu, ať již za hranicemi českých zemí nebo přímo na poli domácí sféry, se bezpochyby přičinil o všeobecnou modernizaci české společnosti. Tyto aspekty určovaly další utváření vztahů mezi národy v Habsburské monarchii a začaly se taktéž formovat politické okolnosti, ke kterým přednostně směřuje zaměření bakalářské práce.

⁶² PENÍŽEK, Josef, *Česká aktivita v letech 1878-1918. Díl I. (1878-1886)*, Praha 1930, s. 206.

⁶³ TOBOLKA, část I., s. 151-152.

⁶⁴ TOBOLKA, Zdeněk, *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby. Díl III. 1879-1914. Část II. 1891-1914*, Praha 1936, s. 43-45.

Z hlediska politického a společenského představuje poslední dekáda 19. století důležitý historický mezník, jelikož vývoj v těchto oblastech byl určován významnými změnami. Jednotlivé masy, především maloburžoazie a dělníci, začaly být více politicky aktivními. Narůstající počet této sociální vrstvy zapříčinil dalekosáhlý vývoj v oblasti ekonomiky a s tím související možnost snazšího pracovního uplatňování.⁶⁵ V pozadí těchto významných událostí se začal utvářet důležitý historický faktor, a sice vyostření vztahu mezi Čechy a Němci, který byl napjatý již dlouhý čas. Na počátku devadesátých let zaujal český národ prvenství v oblasti ekonomické vyspělosti v monarchii, prosperoval v těžkém průmyslu i v zemědělské výrobě. Tyto hospodářské úspěchy nemohly nechat Němce z českých zemí, kteří též usilovali o ekonomickou prosperitu a prvenství, bez emocionálních prožitků. Český národ dosáhl významného rozmachu na poli vyšší kultury rozvojem vědeckého a uměleckého života, který se stal moderním na evropské úrovni.⁶⁶

2.1.7 Vídeňské dohody

K tomu, aby bylo možno postihnout celkovou situaci poslední dekády 19. století, je třeba poukázat na významnou politicko-historickou událost, která bezesporu složitému vývoji v oblasti politiky předcházela, a sice jednání o punktačním plánu.

Obsáhlé vídeňské konference, které se konaly ve dnech 4.-19. ledna roku 1890,⁶⁷ měly být uspořádány za účelem ukončení německého odboje na říšské radě, aby se mohli němečtí poslanci navrátit do sněmu.⁶⁸ Jednání měla probíhat pod vedením hraběte Taaffeho, jehož zastupoval ministr Pražák z důvodu vážné nemoci, následkem které zaujal spíše pasivní postoj.

⁶⁵ COHEN, s. 178.

⁶⁶ KŘEN, s. 202-203.

⁶⁷ URBAN, s. 392.

⁶⁸ PENÍŽEK, díl II., s. 27.

Projednávala byla znovu otázka nepřítomnosti mladočechů, přičemž hrabě Taaffe setrval na svém názoru, že mladočeši by o průběhu jednání, které mělo být zpočátku zachované v tajnosti, poskytl informace veřejnosti, neboť jejich chování postrádá správné způsoby. Co se týče německých požadavků, prvenství mezi nimi zaujímal zrušení Stremayrových nařízení, opuštění českého požadavku dvoujazyčnosti soudců a soudních zřízenců, dále například rozdělení zemské školní a zemědělské rady a zřízení národních kuríí s právem veta.

Češi požadovali rovnoprávnost ve všech oblastech v celé zemi, zachování Stremayrových nařízení, opatření k ochraně národních menšin. Důrazně protestovali proti rozdělení celistvosti země.⁶⁹

Vídeňské punktace, jakožto společné zásady pro politické řešení česko-německého vztahu v Čechách, byly výsledkem čtrnácti schůzí. Jednotlivé dohodnuté zásady měly být provedeny formou nařízení vlády či zemských zákonů.⁷⁰ Ke zrušení Stremayrových nařízení, které Němci vnímali od roku 1880 jako největší politické selhání, nedošlo.⁷¹ Z vídeňských dohod, sestávajících celkem z jedenácti punktačních bodů, se podařilo prosadit pouze rozdělení zemské školní a zemědělské rady. Během krátkého zasedání českého sněmu v roce 1890 mladočeši dosáhli neuskutečnění zbývajících punktačních bodů příčinou opozičního stanoviska. Mladočeská strana zahájila cílený boj proti představitelům strany staročeské.⁷² Mladočeši očekávali od punktací rovnoprávnost českého a německého národa a zcela rovné právo v užívání obou zemských jazyků, k čemuž však punktace svým provedením nevedly.⁷³ Pro mladočechy spočívala podstata vídeňských dohod v roztržení země a vytvoření dvojího území, a sice krajů výlučně německých a "dvojjazyčného území".⁷⁴

⁶⁹ TOBOLKA, část I., s. 153-154.

⁷⁰ KOŘALKA, *Češi*, s. 164.

⁷¹ TOBOLKA, část I., s. 167-169.

⁷² URBAN, s. 397.

⁷³ TOBOLKA, část I., s. 178.

⁷⁴ URBAN s. 397..

Vídeňské punktace podle mnohých nedostatečně respektovaly otázku české národní svébytnosti. František Ladislav Rieger nedosáhl u rakouské vlády požadavku zavedení češtiny jako vnitřního úředního jazyka v českých okresech, který chtěl prosadit jako argument proti odmítavému postoji mladočeských politiků k punktacím.⁷⁵ Hrabě Taaffe vyslechl pasivně podnět staročeského vůdce a neslibil pro něj něco učinit, přestože v opačném případě hrozil Rieger složením mandátů všemi představiteli staročeské strany.⁷⁶ Výsledná forma dohod o velkorysém vyrovnání na národní úrovni však představovala problém také pro Němce, neboť k jejich zklamání nedošlo k uzákonění státní němčiny.⁷⁷

Na boji proti vídeňským punktacím však již neměla zájem pouze strana mladočeská. Během projednávání předloženého návrhu o rozdělení zemědělské rady došlo k rozkladu staročeského tábora. Dne 20. listopadu 1890 ohlásil vystoupení z klubu vlivný pražský advokát Jakub Škarda a A.P. Trojan. Koncem roku 1890 došlo také k formálnímu vstupu realistů do mladočeské strany, což bylo jistě pozoruhodné vzhledem k odmítavému postoji realistických stoupenců k mladočešství, jehož zakladateli byli bratři Eduard a Julius Grégrovi.⁷⁸ V roce 1891 se konaly volby do říšské rady, v nichž byli staročeši zcela poraženi. Do parlamentu se dostal jediný zástupce strany v městské kurii Tábor, Pelhřimov či Humpolec. Staročeská parlamentní místa zaujali mladočeští kandidáti, kteří v souvislosti s tím počali vést českou společnost. Staročeši nadále přestali jako významnější politická strana fakticky existovat.⁷⁹

2.1.8 Vyústění otázky češství ve státoprávní radikalismus

Česká společnost se na počátku 90. let vyznačovala stupňováním státoprávního radikalismu. Tímto termínem se vyznačují jednotlivé kroky a cíle politických stran, které touto dobou získávaly převahu na úkor strany staročeské,

⁷⁵ KOŘALKA, *Češi*, s. 166.

⁷⁶ TOBOLKA, část I., s. 209.

⁷⁷ KŘEN, s. 201.

⁷⁸ URBAN, s. 398-400.

⁷⁹ PERNES, s. 145.

kteřá po neúspěchu s punktacemi přestala být politicky důležitá⁸⁰ na základě prohraných březnových voleb z roku 1891.⁸¹

Myšlenky v duchu státoprávního radikalismu jsou charakteristické pro radikální křídlo mladočeské strany, která chtěla dosáhnout rovnoprávnosti českého a německého národa, přičemž se nebránila na cestě za tímto cílem případnému boji s Němci. Mladočeská strana s takto vyhraněnými názory pronášela v soukromí své náhledy namířené proti vládě i Habsburské monarchii.⁸² Prvenství zde zaujímaly státoprávní náležitosti a problematické vztahy mezi národy, avšak současné sociálně politické otázky byly opomíjeny. Následkem toho ovšem mladočeský radikalismus nebyl konfrontován se skutečným děním.⁸³

O národní a demokratizační rozmach se vedle zmíněné radikální formy mladočešství snažilo tzv. pokrokářské hnutí. Toto levé křídlo mladočeské strany⁸⁴ vzniklo ve vysokoškolském studentstvu v Praze ve druhé polovině osmdesátých let 19. století a jeho názory vyplývaly z nespokojenosti s politickým vedením staročeské strany.⁸⁵ Pro představitele pokrokářského hnutí bylo státní právo prioritním v oblasti české politiky. Tito jedinci reprezentovali sebevědomou novou generaci, která byla odhodlána bojovat za své cíle.⁸⁶ V ideovém smyslu pokrokáři nebyli zaměřeni proti Rakousku, ale přáli si jeho přeměnu ve federativní spojení národnostních území s jejich úplnou autonomií. K hlavním stoupencům hnutí patřili Antonín Hajn či Alois Rašín.⁸⁷

Pod vedením sociálně demokratické strany se zformovalo proletářsko-socialistické hnutí, jehož názory vycházely z marxistické ideologie.⁸⁸ K prudkému rozmachu dělnického hnutí došlo v roce 1890, kdy byly zakládány dělnické

⁸⁰ KŘEN, s. 202.

⁸¹ URBAN, s. 400.

⁸² KŘEN, s. 202.

⁸³ URBAN, s. 428.

⁸⁴ KŘEN, s. 204.

⁸⁵ TOBOLKA, část II., s. 47.

⁸⁶ KŘEN, s. 204-205.

⁸⁷ TOBOLKA, část II., s. 48-51.

⁸⁸ KŘEN, s. 205.

spolky a samotní dělníci se snažili prosazovat své zájmy a pronášeli požadavky za pomoci a prostřednictvím sociálních demokratů.⁸⁹ Stoupenci pokrokového hnutí se společně s pražskými sociálními demokraty snažili prosadit na přelomu let 1892/1893 požadavek o zavedení všeobecného, přímého, rovného a tajného hlasovacího práva prostřednictvím masové petiční akce. Návrh na zásadní volební reformu pronesl jindřichohradecký advokát Jan Slavík. Zmíněnou formu práva měl mít každý občan starší dvaceti čtyř let a neměla platit pro osoby pod poručenstvím, v aktivní vojenské službě nebo v chudinském opatrovnictví.⁹⁰

Na podzim roku 1893 Taaffe navrhl reformu volebního práva, jejíž návrh ve sněmovně vyvolal rozruch, jelikož s požadovaným právním typem neměla mnoho společného.⁹¹ Konzervativci a němečtí liberálové, kteří tvořili parlamentní většinu, začali podnikat kroky směřující k Taaffeho pádu, jenž byl v podstatě svržen silami pravice.⁹² Dne 11. listopadu 1893 byl hrabě Taaffe odvolán ze svého úřadu.⁹³

Ve druhé polovině osmdesátých let 19. století došlo ke zformování realistického hnutí, které stálo v opozici vůči straně staročeské. K nejvýznamnějším představitelům z řad realistů patřili profesori Josef Kaizl, T. G. Masaryk či Karel Kramář.⁹⁴ Přívrženci realistického hnutí odmítali staročeský vyčerpaný oportunistus, ale stejně rozhodně také prázdný radikalismus mladočechů, který byl v podstatě nekompromisní a pesimistický. Realismus se naproti tomu vyznačoval optimistickými stanovisky.⁹⁵ Nejdůslednějším odpůrcem krajních projevů radikalismu byl mladočech Gustav Eim, který jako stoupenec umírněného mladočeského křídla zároveň uznával státotvornou provídeňskou politiku. Na základě zkušeností získaných dlouholetým působením

⁸⁹ HAVRÁNEK, Jan, *Boj za všeobecné, přímé a rovné hlasovací právo roku 1893*, Praha 1964, s. 5.

⁹⁰ URBAN, s. 418-422.

⁹¹ KŘEN, s. 207.

⁹² URBAN, s. 424-425.

⁹³ PENÍŽEK, díl II., s. 183.

⁹⁴ KŘEN, s. 196-197.

⁹⁵ URBAN, s. 428-429.

ve Vídni dospěl k přesvědčení, že rakouská státotvornost představuje oportunní koncept národní záchrany proti převaze Německa. Eimovy politické myšlenky výborně vystihuje patrně jím pronesený výrok: „*Není vlastně lepší být druhými ve velké Vídni než prvními v malé Praze?*“⁹⁶ Tentýž náhled zastával také Masaryk, který se v zásadě shodoval s myšlenkami Františka Palackého a politickou budoucnost národa českého viděl ve spolupráci s Vídni.⁹⁷

2.2 Vládní koncepce Kazimíra Badeniho

Po odchodu hraběte Eduarda Taaffeho byla jmenována vláda ministerského předsedy Alfréda Windischgrätze. Nové vládní sestavení se mělo opírat o koalici stran, které se postavily proti Taaffeho volební reformě. Německým liberálům byl konzervativní velkostatkář Windischgrätz přijatelný z důvodu svých zdrženlivých názorů v otázce státoprávní.⁹⁸ Poté, co došlo k formálnímu vypovězení parlamentního spojení mezi německými liberály a konzervativci, podal Windischgrätz s celou vládou demisi v roce 1895.⁹⁹

Na podzim roku 1895 byl jmenován ministerským předsedou haličský místopředseda hrabě Kazimír Badeni. Toto jmenování nebylo nikterak náhodné. O Badeniho nesporné píli a pracovitosti, ať již během činnosti v ministerstvu vnitra ve Vídni či v úřadu místopředsedy v Krakově a ve Lvově v roce 1888, se nejednou doslechl sám císař.¹⁰⁰ Badenimu bylo v době jeho jmenování čtyřicet devět let a ačkoliv měl energickou povahu, v okamžicích rozhodování postrádal potřebnou tvrdost.¹⁰¹ Badeni se řadil ke krakovským konzervativcům, pokládal se především za císařova služebníka a byl oddán habsburské monarchii.¹⁰² Úkol Kazimíra Badeniho spočíval v uvolnění Vídně z jednostranné nadvlády německých stran a

⁹⁶ KŘEN, s. 213.

⁹⁷ Tamtéž, s. 211.

⁹⁸ HAVRÁNEK, s. 69.

⁹⁹ URBAN, s. 440.

¹⁰⁰ TOBOLKA, část II., s. 87-88.

¹⁰¹ BOROVIČKA, Michael, KAŠE, Jiří, KUČERA, Jan P., BĚLINA, Pavel, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XII.b 1890-1918*, Praha, Litomyšl 2013, s. 101-102.

¹⁰² TOBOLKA, část II., s. 88.

chtěl učinit pozici monarchie stabilnější vůči Německu. Jeho politické snahy v Předlitavsku měly vést k rozšíření volebního práva a tak umožnit reprezentativní vládu, kterou mohla vytvořit jen liberální německo-polsko-česká koalice. Národy pro Badeniho znamenaly aktivní a svébytné subjekty, které nebylo radno přehlížet a podceňovat.¹⁰³

Vláda Kazimíra Badeniho musela od počátečních dnů počítat s tím, že pád předchozího koaličního kabinetu byl doprovázen rozpadem stávající parlamentní většiny. Na základě absence pevné majority ve vídeňské říšské radě od léta 1895 se Badeni pokusil vládnout v duchu autoritativního „nadstranického“ režimu, jehož systém příliš nebral zřetel na slovo jednotlivých stran.

Vládní prohlášení o zásadách nové politiky naznačovalo ochotu vyjít vstříc všem oprávněným požadavkům, pokud bude zachován respekt k vůdčímu postavení německého národa. Na druhé straně však usiloval o řešení záležitostí českého národa, k jehož otázce se Badeni vyjádřil následujícím způsobem: *„Vláda má úplnou důvěru k českému národu, ona se pokusí, aby se vzdala všech rekriminací a spoléhajíc na vlastenectví českého národa, jež často a skvěle se osvědčilo, dala již první důkaz své důvěry. Pánové, vláda věří a doufá, že český národ podá jí svou pomocnou ruku, aby poměry v jeho zemi mohly se vyvinouti ku prospěchu státu a národův.“*¹⁰⁴

Zachovat vstřícný postoj k Čechům mu tehdy radil místodržitel Thun. Badeni měl podle Thunových doporučení vyhovět českému národu v otázkách kulturních a hospodářských, ale pokud se týče jazykové otázky, nemá prozatím raději nic slibovat. Ve směru normalizace vztahů vláda podnikla první konkrétní opatření, a sice zrušení výjimečného stavu v Praze a okolí z roku 1893,¹⁰⁵ jehož vyhlášením reagovala vláda Eduarda Taaffeho na pouliční nepokoje a protivládní

¹⁰³ KŘEN, s. 216.

¹⁰⁴ BOROVIČKA, KAŠE, KUČERA, BĚLINA, svazek XII.b, s. 101.

¹⁰⁵ URBAN, s. 446-447.

demonstrace ze strany dělnictva a pokrokařského hnutí.¹⁰⁶ Výjimečný stav byl zrušen 18. října roku 1895.¹⁰⁷

2.2.1 Badeni a mladočeši

Jak jsem se již zmínila, radikální křídlo mladočeské strany zastávalo názory namířené proti Rakousku. Tato skutečnost samozřejmě způsobila, že ve Vídni k tomuto hnutí nechovali důvěru a pohlíželi na něj s despektem. Představitelé realistů počali vynakládat úsilí k tomu, aby nepřívznivé vztahy mezi nimi alespoň zmírnili. Nesnadného úkolu nalezení shody mezi Badenim a radikálně opozičními mladočechy se ujal Gustav Eim.¹⁰⁸ Eim byl až do své smrti v únoru v roce 1897 českým rádcem a průkopníkem Badenihoh politiky ohledně českého národa.¹⁰⁹ Eim, který byl tehdy jednou z klíčových osobností mladočeské strany, využil skvělé znalosti lidí a prostředí, kterou získal dlouholetým působením ve Vídni. Usiloval o dosažení významnějších koncesí pro realisticky pojatou mladočeskou politiku a snažil se o sblížení Badenihoh s Josefem Kaizlem v politických názorech.¹¹⁰

Eimovi se jeho snahy o dosažení sblížení zpočátku nedařily. Josef Kaizl se stal za koalice vůdcem mladočeské delegace v obstrukci a byl zapřísáhlým a nezlomným nepřitelem Badenihoh vlády. Odmítal proto odstoupit z rozhodné opozice.¹¹¹ Na konci října v roce 1895 přednesl Josef Kaizl v poslanecké sněmovně: *„Rakousko je nejnevynutější a nejzanedbanější zemí mezi všemi zeměmi západoevropské civilizace a příčina spočívá v tom, že dva národové, kteří jsou hospodářsky a kulturně nejpokročilejší a číselně nejsilnější, se stále nalézají*

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 646.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 447.

¹⁰⁸ KŘEN, s. 102.

¹⁰⁹ TOBOLKA, část II., s. 89.

¹¹⁰ URBAN, s. 449.

¹¹¹ TOBOLKA, část II., s. 93.

*ve sváru a boji. A jest to třetí strana, která má z výsledku radost: tímto třetím jest vláda a ony privilegované strany, které vlastně drží veslo a moc v rukou.*¹¹²

Badeni akceptoval mladočeskou stranu, nebránil se s ní projednávat důležité záležitosti a v klíčových jednáních se snažil s touto politickou stranou za každé situace nalézt kompromis.¹¹³

Za účelem nalezení co nejvíce cenných informací, které by směřovaly k tomuto záměru, se Badeni při příležitosti audience v roce 1895 tázal Eduarda Grégra, jak by se mohl s českým národem vyrovnat. Představitel radikálního mladočeského křídla Grégr mu dal odpověď, s níž by jistě souhlasili všichni státoprávní radikálové, že smír lze umožnit vládním uznáním a obnovením státního práva české koruny. Eim byl ohledně poskytování rad v této otázce zdrženlivý. Již dávno zastával velmi skeptický postoj k státoprávní politice české, tak jak ji propagovali na voličských schůzích a v novinových článcích mladočeši. Připravoval Badeniho k provedení povinnosti učinit z Čechů rovné s Němci v ohledu jazykovém a tím prohlásit Předlitavsko za stát, který není pouze německý. Pro Eima byla prioritní otázka jazyková.¹¹⁴

Dalším vládním krokem, kterým si Badeni pomalu získával mladočeské politiky na svoji stranu, bylo odvolání z funkce místodržitele Thuna v Praze v lednu 1896, kterého neměli v oblibě. Od téhož roku v čele místodržitelství českých zemí stál bývalý zemský president slezský, úředník Karel hrabě Coudenhove, který byl Čechům snesitelný¹¹⁵ a patřil mezi věrné služebníky vídeňské vlády.¹¹⁶

Dne 15. února 1896 předložil Badeni v poslanecké sněmovně návrh volební reformy, jejíž důsledky vyvolaly podstatné změny v mladočeské straně. Podle návrhu měly být zachovány dosavadní čtyři volební kurie v nezměněném

¹¹² BOROVIČKA, KAŠE, KUČERA, BĚLINA, s. 103.

¹¹³ URBAN, s. 449.

¹¹⁴ TOBOLKA, část II., s. 90.

¹¹⁵ BOROVIČKA, KAŠE, KUČERA, BĚLINA, s. 104.

¹¹⁶ TOBOLKA, část II., s. 93.

počtu a k nim měla být připojena pátá volební kurie, v níž by poslanci byli voleni na základě všeobecného hlasovacího práva. Na české země připadlo z celkového počtu 72 mandátů 27 křesel.¹¹⁷

Mladočeši se od ustavení samostatné strany hlásili k všeobecnému hlasovacímu právu. Eim musel svůj klub přesvědčit pro Badeniho vládní osnovu, čehož u Josefa Kaizla dosáhl.¹¹⁸ Počet stoupců realistického hnutí ve straně počátkem března roku 1896 vzrostl vstupem moravských staročeků do poslaneckého klubu.¹¹⁹ Radikální strana odmítala návrh volební reformy z toho důvodu, že pokud nedojde k jejímu provedení, bude bezpodmínečně nastoleno všeobecné a rovné hlasovací právo, jehož formu ona požaduje.¹²⁰ Na radikály pronesený argument, že vláda hraběte Badeniho dosud žádným způsobem věcně neprojevila ochotu a schopnost k řešení českých záležitostí,¹²¹ reagovali oportunisté Eim s Kaizlem, že zavedení všeobecného práva v páté kurii je prvním krokem k dosažení všeobecného volebního práva. Představitel radikálního proudu Adolf Stránský přistoupil na návrh volební reformy poté, co ho Badeni osobně upozornil, že nehlasováním by se na Moravě udržel Němcům příznivý status quo.¹²²

Koncem října v roce 1896 byl Jan Vašatý po mnohých veřejných skandálech, které provázely jeho nekompromisní stanovisko v záležitosti obhajoby požadavků své strany, rozhodnutím výkonného výboru mladočeské strany fakticky vyloučen. Několik týdnů předtím zemřel po delší nemoci Julius Grégr, jehož odchodem a Vašatého vyloučením přišel grégrovský radikalismus o významné představitel své strany.¹²³ *„V mladočeské straně se tak prosadila ve své podstatě „pozitivní“ orientace ve vztahu k vídeňské vládě, která dávala přednost získání silnějšího vlivu českých politiků a úředníků v ústředních*

¹¹⁷ URBAN, s. 450.

¹¹⁸ BOROVIČKA, KAŠE, KUČERA, BĚLINA, s. 105-106.

¹¹⁹ URBAN, s. 450.

¹²⁰ TOBOLKA, část II., s. 100-101.

¹²¹ URBAN, s. 451.

¹²² TOBOLKA, část II., s. 100-101.

¹²³ URBAN, s. 453.

institucích rakouské části habsburské monarchie před přímým bojem s Němci v českých zemích. ¹²⁴

2.2.2 Badeniho jazyková nařízení

Badeni si byl vědom, že se mladočeské straně jedná na prvním místě o dosažení úspěchů v oblasti jazykové. Mladočechy potřeboval získat pro svou podporu, proto se snažil jim vyjít vstříc drobnými jazykovými opatřeními, jako také řešením jazykového problému na úrovni celé země. Chtěl opatřit Čechům vnitřní úřední jazyk bez zavdání důvodu liberálním Němcům proti tomuto provedení vznášet námitky, jelikož bez nich a proti nim nemohl a nechtěl vládnout. Češi pak měli v jednáních s Němci o řešení česko-německé otázky vystupovat jako rovnocenný a rovnoprávný národ.¹²⁵

V březnu 1897 se uskutečnily parlamentní volby, v nichž zvítězila mladočeská strana,¹²⁶ přestože jí počínala konkurovat sociální demokracie. V devadesátých letech následovali české sociální demokraty stoupenci z řad českého dělnictva, které si získali pro svůj program všeobecného volebního práva nebo rovnosti mezi národnostmi.¹²⁷

Pokud se jedná o strany německé, poté, co zanikla parlamentní a vládní koalice v roce 1895, se prakticky rozložil tradiční německý liberalismus, který přežíval v posledních letech v křehkém spojení „staroněmců“ a „mladoněmců“. V průběhu devadesátých let se nově zformovaly Německá pokroková a lidová strana. Mezi další německé strany patřily sociálně reformní strana křesťanskosociální se silnými pozicemi ve Vídni a Katolická lidová strana. O politické prosazení také usilovala radikální německonacionální strana, jež se v polovině devadesátých let programově přeměnila ve Všeněmeckou stranu.¹²⁸

¹²⁴ KOŘALKA, *Češi*, s. 167.

¹²⁵ TOBOLKA, část II., s. 131-132.

¹²⁶ URBAN, s. 456-458.

¹²⁷ COHEN, s. 182.

¹²⁸ URBAN, s. 457.

Základ programu Všeněmecké strany spočíval v inklinaci k nacionalistickým a imperialistickým tendencím, Všeněmci směřovali také k potlačování národnostních menšin v Německu a chtěli Německou říši rozšířit po celé střední Evropě.¹²⁹

Badeniho kabinet vydal počátkem dubna 1897 nařízení, která byla bezesporu významným krokem k dosažení dohody s Čechy o prosazení jazykové reformy v Předlitavsku.¹³⁰ Text jazykových nařízení obsahoval dva dokumenty, a sice: 1. společné nařízení ministrů vnitra, spravedlnosti, financí, obchodu a zemědělství v otázce užívání zemských jazyků u státních úřadů a 2. společné nařízení stejných ministerstev ve věci jazykové způsobilosti úředníků příslušných institucí.¹³¹ Nařízení vycházela vstříc českému požadavku na zavedení takzvané vnitřní úřední řeči. Každý rakouský občan měl podle zákona právo obdržet od úřadů odpověď na svoji žádost v tom jazyce, v němž se na úřad obrátil. Avšak jednání o těchto žádostech mezi úředníky probíhala výlučně v němčině. Česká společnost a politikové v této věci viděli diskriminační prvek a požadovali, aby také jednání uvnitř úřadů probíhalo v tom jazyce, v němž občan své podání učinil. Na základě požadavku úředníci v Čechách budou muset být schopni hovořit oběma zemskými jazyky, němčinou i češtinou.¹³²

Němci se nechtěli s tímto požadavkem vlády a Čechů smířit. K povinné dvojjazyčnosti Badenimu radili kníže Karel Auersperg či odborový přednosta dr. A. Koerber, který viděl nebezpečí pro Rakousko ve zformování uzavřeného německého území. Povinná znalost obou zemských jazyků u všech úředníků byla stanovena již od roku 1898.¹³³

Jednotná nařízení o používání českého a německého jazyka u úřadů v Čechách z 5. dubna 1897 a na Moravě z 22. dubna splňovala tři dlouholetá přání politiků staročeské i mladočeské strany. Český jazyk byl zaveden coby vnitřní

¹²⁹ KOŘALKA, Jiří, *Všeněmecký svaz a česká otázka koncem 19. století*, Praha 1963, s. 30.

¹³⁰ PERNES, s. 145.

¹³¹ URBAN, s. 460.

¹³² PERNES, s. 145.

¹³³ TOBOLKA, část II., s. 133-137.

úřední řeč v některých důležitých oblastech státní správy, byla provedena územní nedělitelnost Čech a vláda zaujala shodný postoj k dvěma zemím České koruny, Čechám a Moravě, neboť na rakouské Slezsko se nařízení nevztahovala. Čeština a němčina tedy měly být rovnoprávnými jazyky na celém území Čech a Moravy¹³⁴.

Jak jsem již uvedla, s Badeniho jazykovými nařízeními byli spokojeni staročeští i mladočeští politikové, ovšem ne všichni mladočeši k nim zaujímali kladné stanovisko. Oportunisté typu Bedřicha Pacáka či Karla Adámka byli nejen pro podporu Badeniho, nýbrž též pro užší spolupráci v rámci nové koalice, radikálové Eduard Grégr a Josef Fořt naopak považovali jazyková nařízení za nedostačující a nadále zaujímali opoziční postoj.¹³⁵

2.2.3 Boj německých politických stran proti jazykovým nařízením

Badeni splnil Čechům požadavek vydání jazykových nařízení z důvodu uznání oprávněnosti jazykových českých přání, také však chtěl mít mladočeský klub jako nejvíce vlivný v poslanecké sněmovně ve vládní většině. Potřeboval ji z hlediska provedení obnovy vyrovnání s Uhry. Nechtěl však také vládnout bez umírněných liberálních Němců, které pokládal za jediné a opravdové representanty Němců v Rakousku.¹³⁶

Pro samotné Němce představovala jazyková nařízení problém, neboť předpokládala zavedení zkoušek z obou jazyků pro úředníky, kteří měli být po roce 1901 přijati do státní služby. Češi v tom žádné úskalí neviděli, jelikož němčinu většinou ovládali příčinou učení se tomuto jazyku od raných let. Ovšem Němcům, kteří česky neuměli, představa povinnosti učení se této řeči připadala směšná a obávali se ztráty svého privilegovaného postavení v zemi a v říši.¹³⁷

¹³⁴ KOŘALKA, *Češi*, s. 168.

¹³⁵ URBAN, s. 461.

¹³⁶ TOBOLKA, část II., s. 153-154.

¹³⁷ PERNES, s. 146.

Negativní postoj Němců k jazykovým nařízením vyplýval také ze skutečnosti, že jim nebyla poskytnuta žádná kompenzace. Eim navrhoval Badenimu, aby z punktací včlenil do nařízení alespoň rozdělení zemského sněmu na národnostní kurie, které Němci požadovali, návrhy však vyslyšeny nebyly.¹³⁸

Badeni usiloval o vytvoření vlády na základě parlamentní spolupráce liberálních Čechů a liberálních Němců, avšak v dosažení tohoto cíle mu byli překážkou ústavověrní velkostatkáři. Konservativní strany, jejichž parlamentní činnost by neumožnila spolupráci Badeniho preferovaných politických uskupení, vynakládaly vše k znovuzřízení pravice, které se Badeni stranil. Pokládal ji za číselně slabou s kontraproduktivními názory a zájmy, nechtěl jí obětovat program své vlády a nedokázal přijmout fakt, že vláda ztratila vedoucí slovo v parlamentu. Vydání jazykových nařízení pro Čechy a Moravu a zformování pravice jako autonomistické většiny vehnalo liberální Němce do boje proti Badeniho politické koncepci.¹³⁹

Jazyková otázka ovlivnila další jednání parlamentu a v dubnu 1897 byly ve schůzi podány tři pilné návrhy na zrušení právě vydaných nařízení. Nejdůrazněji v této otázce vystupoval za Všeněmce Karl Hermann Wolf, kterého záležitosti okolo jazykových nařízení značně rozhořčily. Zrušení žádal s německými pokrokaři litoměřický starosta Alois Funke a jménem německé lidové strany její hlavní představitel Otto Steinwender. Předmětem pilných návrhů byla také žaloba na příslušné ministry, kteří podepsali jazyková prohlášení. Badeni návrhy odmítl spolu s poslaneckou sněmovnou jako neodůvodněné. Prozatím tedy došlo k vítězství vlády s pravicí poměrem hlasů 203 : 163. Opoziční německé strany však přešly od května 1897 k obstrukci za účelem překazit veškerou parlamentní činnost. V poslanecké sněmovně se hromadilo nesčíslné množství petic a parlamentní většina se stala vůči obstrukci německých stran bezmocnou. Badeni se následně odhodlal k radikálnímu řešení a v červnu 1897 uzavřel sněmovnu¹⁴⁰.

¹³⁸ KŘEN, s. 217.

¹³⁹ TOBOLKA, část II., s. 154-155.

¹⁴⁰ URBAN, s. 461-462.

Obstrukce, ve kterou opozice brzy přerostla, měla taktéž mimoparlamentní podobu. Brutální pronásledování českých menšin v pohraničí či odvetná opatření, jakým byl zákon dolnorakouského sněmu zapovídající v této zemi s českou menšinou výuku v neněmeckém jazyce, nebyly výjimkou. Stupeň konfliktu obou národů tak nabýval masového měřítka a nebývale ostrých forem. Ještě ne zcela dávné drobné národnostní neshody přerostly ve velký politický konflikt, který se týkal všech vrstev obou národních celků.¹⁴¹ Národnostní konflikty nezůstaly pouze u protestů nebo slovních vyzývavých napadení, vždyť na shromážděních a v ulicích došlo ke krveprolití. Města zaplavila lavina předsudků a primitivního šovinismu. Fanatický nacionalismus vylučoval veškerou zdrženlivost na úrovni celé země.¹⁴²

Během této svízelné situace se Badeni v létě 1897 pokusil o politické řešení. Pro vládní návrh česko-německých vyrovnávacích porad byla připravena řada pozitivních projektů, které byly inspirovány punktacemi. Jednalo se o úpravu jazykového režimu v samosprávě (s dvoujazyčností v oblastech s menšinami), volební reformu pro zemský sněm a jeho rozdělení do národnostních kurií, řešení otázky menšinových škol a posléze nejvýznamnější záležitost, kterou představovalo zavedení národně homogenních krajů ve velkých zemích. Tento pokus ovšem neuspěl.

Na podzim 1897 byla fronta německého odporu posílena podporou sociální demokracie. Čeští socialisté zaujali pevné internacionalistické stanovisko a neskrývali svá protistátopravní prohlášení.¹⁴³ Sociální demokraté, kteří byli jen proti úpravě jazykové otázky nařízením a nikoliv říšským zákonem, jak požadovali Němci, se připojili k násilné obstrukci.¹⁴⁴

¹⁴¹ KŘEN, s. 218.

¹⁴² URBAN, s. 461-462.

¹⁴³ KŘEN, s. 222.

¹⁴⁴ TOBOLKA, část II., s. 158.

2.2.4 Pád Badeniho etapové politiky

Navzdory stále se stupňujícím útokům ze strany německých liberálů a nacionalů vláda nepřestala sledovat cíl svého programu a na počátku října předložila parlamentu závažné a již dlouhý čas odkládané vyrovnávací rakousko-uherské předlohy.¹⁴⁵

Němci se snažili vynaložit všechno úsilí, aby se vládě vyrovnání nezdařilo, uvažovali takto: Badeni, pokud nebude moci provést vyrovnání s Uhry, bude nucen odstoupit a jazyková nařízení musí být odvolána. Na tomto záměru se usnesly německá pokroková a lidová strana, přičemž sociální demokraté s nimi nadále udržovali spojenectví.¹⁴⁶

Jen několik dní předtím, 28. září 1897, sjezd mladočeských důvěrníků poprvé oficiálně schválil „přistoupení poslanců českých do svazku parlamentních stran pravice“ a ukončil tak několik měsíců svého rozhodování, zda se připojí k Badenimu, parlamentní pravici nebo vytvoří samostatnou opozici.¹⁴⁷ Obnovením této taaffovské koalice s konzervativními náhledy hrozilo liberálním Němcům, že budou v parlamentě v menšinové pozici. Na podnět českých návrhů měl císař pojistit vládní většinu oktrojem-znovuzavedením volby do říšské rady zemskými sněmy. Tato volba by sice posílila postavení Němců, také ovšem konzervativní tábor jako celek z hlediska složení těchto zastupitelských orgánů. S takovou možností samozřejmě liberální Němci nesouhlasili.¹⁴⁸

Přistoupení mladočeských poslanců k pravici však již nemělo na příští politické dění vliv, jelikož parlament ovládli obstruující poslanci.

Během prvního čtení předlohy o rakousko-uherském vyrovnání se dne 28. října 1897 jako první přihlásil o slovo Otto Lecher. Tento představitel německé pokrokové strany záměrně prodlužoval politické debaty na dlouhé hodiny.

¹⁴⁵ URBAN, s. 463.

¹⁴⁶ TOBOLKA, část II., s. 174-175.

¹⁴⁷ URBAN, s. 463.

¹⁴⁸ KŘEN, s. 221.

Sněmovna nabyla podobu hostince, ve kterém zbylí poslanci, zvědaví na Lecherův řečnický výkon, si krátili čas karetní hrou. Koncem měsíce listopadu, kdy bylo na pořadu druhé čtení předlohy o vyrovnání, dosavadní technická obstrukce, která probíhala bez fyzických projevů, přerostla ve zcela násilnou.¹⁴⁹

Rakouská poslanecká sněmovna zažila několik výzev ke skutečným soubojům, neboť stále docházelo k vzájemným urážkám a pranicím mezi poslanci. Mezi násilníky byl nejvýraznější všeneckeý představitel K.H. Wolf, který hrubým způsobem urážel příslušníky českého a polského národa, nazýval je méněcennými a jinými ponižujícími výrazy. Tyto vádní okamžiky vyústily v květnu 1897 v utkání Wolfa s mladočeským poslancem Hořicou, v jejichž bojovém konfliktu bylo užito sečných zbraní. V září dokonce proběhl souboj s Badenim, v němž nechyběly střelné zbraně.¹⁵⁰ Parlament se nalézal ve značně kritické situaci a masové průvody lidu pořádaly obrovské demonstrace mimo parlament.¹⁵¹ Rozvášněný lid pod demonstračním tlakem pronášel jediné heslo: „Pryč s Badenim!“ Bezprostředně nato přijal František Josef I. demisi, kterou Badeni krátce předtím podal.

V reakci na Badeniho odstoupení se vídeňské demonstrace náhle změnilly v oslavné průvody.¹⁵² Němečtí liberální a nacionalističtí studenti se shromáždili 29. listopadu 1897 v Praze na oslavu neúspěšné Badeniho politiky.¹⁵³ V tomto okamžiku vyšli do ulic pražského města čeští obyvatelé, kteří nedokázali přijmout těžkou porážku svých politických požadavků. V důsledku podání demise vládou hraběte Badeniho ztratily jim prosazované jazykové reformy na významu, proto české obyvatelstvo ovládl pocit zmařených nadějí a hněvu.¹⁵⁴

Podle úřední zprávy, přednesené 2. prosince 1897 v ministerské radě, se němečtí univerzitní studenti dopouštěli ostrých provokací. Shromáždění ve svých

¹⁴⁹ URBAN, s. 463.

¹⁵⁰ KOŘALKA, *Všeneckeý svaz*, s. 51.

¹⁵¹ TOBOLKA, část II., s. 177.

¹⁵² URBAN, s. 464.

¹⁵³ COHEN, s. 183.

¹⁵⁴ PERNES, s. 146.

posluchárnách zpívali při otevřených oknech německé národní oslavné písně a páchali demonstrace. Toto vyzývavé chování, které pobouřilo český lid, vedlo k napadení německých studentů Čechy. Na policii, jež pomáhala chránit studenty, byly házeny kameny. Koncem listopadu výtržnosti ještě zesílily, když do Prahy došly zprávy o napadení české menšiny v Žatci německými šovinisty. V brutalitu přerostly nacionální nepokoje zvláště na Václavském náměstí i na předměstích, kde byly německé domy kamenovány.¹⁵⁵

Vyostřený nacionální radikalismus doprovázely násilnosti a drancování, na kterém se snažně podílely mnohé pochybné společenské existence. Úřední zprávy evidovaly nejen množství poškozených nebo jinak zničených objektů, ale také tři zabití a několik desítek vážně zraněných. Vláda vyhlásila 2. prosince 1897 v Praze a sousedních okresech již podruhé během devadesátých let výjimečný stav, neboť oficiální výzvy k pořádku nepomohly.

Jazyková nařízení se pokusil revidovat ministerský předseda Pavel Gautsch, který nastoupil svůj úřad po pádu Badeniho politiky počátkem prosince roku 1897. Pavel sv. p. Gautsch, ministr vyučování, kultu a vnitra měl podle císařových úmyslů ve své funkci působit pouze přechodnou dobu a budoucí vládu měl převzít bývalý český místodržitel hrabě František Thun. Během Gautschova nastoupení stéle přetrvávaly národnostní vnitrorakouské nepokoje v reakci na Badeniho jazyková nařízení, nový ministr Gautsch tedy převzal svůj úřad za krajně vyhrocené situace. Na základě svého politického uvažování dospěl k pevnému přesvědčení, že se stávající vyostřené rakouské poměry nemohou zkonsolidovat bez součinnosti s národem českým o kterém soudil, že dosáhl značného pokroku v kulturní oblasti. Pavel Gautsch byl ve Vídni častým návštěvníkem výstav českého výtvarného a hudebního umění a již jako člen Badeniho vlády zastával názor, že se nestabilní parlamentní poměry urovnají pouze za podmínky, že bude většina složena z umírněných liberálních Němců,

¹⁵⁵ TOBOLKA, část II., s. 178-179.

Čechů a Poláků. Ministerský předseda Gautsch v politické oblasti dával přednost konservativnímu stanovisku a snažil se vyvarovat federalistickým koncepcím.¹⁵⁶

Společně s politickým neúspěchem hraběte Badeniho však nezanikla vlastní příčina nevole proti jeho osobě, tedy jazyková nařízení. Pro tento čas taktéž ve Vídni nikdo neuvažoval o možnostech jejich úplného zrušení bez dalších jednání. Ministr Gautsch měl v tomto směru podnikat další kroky a přestože měl pověst nadmíru opatrné a krajně zdrženlivé politické osobnosti, projevoval od počátku svého nastoupení ochotu k řešení jazykové otázky, při kterém chtěl vycházet především z principu rovnoprávnosti.¹⁵⁷ Usiloval o upokojení nepřátelů představitelů německého národa, ne však za cenu pobouření Čechů tím, že jim odebere jazyková práva. Taktéž si byl dobře vědom, že odvoláním nebo zrušením jazykových nařízení by bylo vyhověno německému zájmu, chtěl uplatnit k provedení modifikace v Badeniho jazykových nařízeních způsob zemského zákonodárství.¹⁵⁸ Ani tentokrát však nařízení nedospěla k zdárnému konci i přesto, že vycházela vstříc německým požadavkům v tom smyslu, že Čechy měly být rozděleny na české, německé a jazykově smíšené okresy¹⁵⁹ a požadavek všeobecné dvoujazyčnosti úřednictva měl být zrušen. Proti Gautschovým jazykovým nařízením se zvedla vlna odporu a nevole ze strany Všeněmců, německé lidové strany a pokrokářů, kteří proti nařízením vznášeli protesty a požadovali jejich okamžité odvolání.¹⁶⁰

¹⁵⁶ TOBOLKA, část II., s. 180-181.

¹⁵⁷ URBAN, s. 465-467.

¹⁵⁸ TOBOLKA, část II., s. 183.

¹⁵⁹ KOŘALKA, *Češi*, s. 168.

¹⁶⁰ URBAN, s. 468-469.

3 ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo shrnutí a vyhodnocení dosavadních nejznámějších politických a historických skutečností, které by objasnily svízelné vztahy mezi českým a německým národem, pokus o posouzení významných příčin, které vedly k jednotlivým událostem ovlivňující česko-německé poměry. V neposlední řadě jsem chtěla docílit komplexního zhodnocení závažnosti a dalekosáhlosti dopadu Badeniho jazykových nařízení na vzájemné soužití Čechů a Němců v Habsburské monarchii.

Na základě rozboru výše uvedených literárních materiálů jsem dospěla k následujícím závěrům:

1. Vzájemné neshody mezi česko-německými vztahy se neprojevovaly ihned po dosahu revolučních změn v Evropě, neboť zpočátku Němci podporovali zájmy českého obyvatelstva. První projevy nesouladu ve vztazích vznikly na straně Němců, kteří reagovali negativně na možnost rovnoprávnosti obou jazyků. Revoluční léta jsou taktéž obdobím psaní novinových článků a spisů v historických časopisech ze strany českého obyvatelstva, které jsou zaměřeny proti německému národu na základě předpojatých stanovisek. Česko-německé spory měl usměrnit v roce 1848 ústavodárný sněm, který byl přesunut z Vídně do Kroměříže, byl však násilně rozehán císařským vojskem. Bachův absolutismus v 50. letech je obdobím snahy o potlačení rozvoje národních identit, v souvislosti s tím česko-německé rozepře nebyly tolik patrné.

O spleťtém národnostním poměru svědčí nespokojenost českých politiků s německou liberální vládou v 60. letech, která vyústila v českou pasivní rezistenci roku 1863. Zřetelným projevem neshod mezi Čechy a Němci je vláda knížete Auersperga v 70. letech, v průběhu které došlo k národnostnímu i politickému znevýhodňování Čechů.

K dosažení záměru posouzení příčin vzniku historických okolností, které ovlivnily národnostní vztahy, jsem se rozhodla shrnout skutečnosti o významných událostech 80. a 90. let 19. století.

2. V roce 1880, kdy byla u moci vláda hraběte Eduarda Taaffeho, byla vydána Stremayrova jazyková nařízení, která bezesporu byla hlavní příčinou pasivního politického postoje německých politických stran vůči českému sněmu v roce 1886. Němci se cítili ohroženi vydáním jazykových nařízení, která se snažila uspokojit české požadavky. Jestliže ve výše zmíněném případě bylo vystoupení německých politiků z českého sněmu důsledkem nespokojenosti se stávající situací, v okamžiku jednání o vídeňském punktačním plánu v roce 1890 se stalo příčinou, jelikož vídeňské dohody byly konány za účelem ukončení pasivního politického stanoviska německých poslanců. Zde se také projevuje úzká propojenost a souvislost jednotlivých historických faktů.

3. Ačkoliv všechny události, o kterých vypovídá práce, měly více či méně závažný dopad na budoucí vývoj v oblasti sociální, politické a historické, nejdalekosáhleji se v tomto smyslu projevil okamžik vydání Badeniho jazykových nařízení v roce 1897, neboť následkem jejich vzniku vyústily česko-německé rozpory v konflikty masového národnostního měřítka doprovázené násilnými činy.

Tématika národnostních vztahů může poskytnout další prostor pro získání poznatků na základě historického zkoumání. Zaslouží si, aby jí byla věnována pozornost širší veřejnosti, neboť tvoří pevnou součást každé doby.

4 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A MATERIÁLŮ

BOROVIČKA, Michael, KAŠE, Jiří, KUČERA, Jan P., BĚLINA, Pavel, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XII.b 1890–1918*, Praha, Litomyšl 2013.

COHEN, G., *Němci v Praze 1861–1914*, Praha 2000.

FRONK, Václav, *Sebereflexe české společnosti. Přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů*, Praha 2011.

HAVRÁNEK, Jan, *Boj za všeobecné, přímé a rovné hlasovací právo roku 1893*, Praha 1964.

KOŘALKA, Jiří, *Češi v Habsburské říši a v Evropě 1815–1914*, Praha 1996.

KOŘALKA, Jiří, *Všeněmecký svaz a česká otázka koncem 19. století*, Praha 1963.

KŘEN, Jan, *Konfliktní společenství Češi a Němci 1780–1918*, Praha 2013.

PENÍŽEK, Josef, *Česká aktivita v letech 1878–1918. Díl I. (1878–1876)*, Praha 1930.

PENÍŽEK, Josef, *Česká aktivita v letech 1878–1918. Díl II. (1887–1897)*, Praha 1931.

PERNES, Jiří, *Pod habsburským orlem. České země a Rakousko–Uhersko na přelomu 19. a 20. století*, Praha 2001.

TOBOLKA, Zdeněk, *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby. Díl III. 1879-1914. Část I. Období Národní (staročeské) strany*, Praha 1934.

TOBOLKA, Zdeněk, *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby. Díl III. 1879-1914. Část II. 1891-1914*, Praha 1936.

UDALCOV, I.I., *Rok 1848 v Čechách*, Brno 1950.

URBAN, Otto, *Česká společnost 1848-1918*, Praha 1982.

5 RESUMÉ

The Bachelor thesis is called “the Badeni language ordinances and its consequences for relationships between Czechs and Germans in the Czech country”.

The thesis has been written from the years of revolution 1848 – 1849, when the nations of Habsburg Monarchy had started to urge their requirements. The next part describes the Bach’s absolutism, the progress of the constitutional life and the Czech passive resistance in the 60’s.

The text of this thesis also treats historical facts of the 70’s and the 80’s, when Prince Adolf of Auersperg’s government was not politically correct for the Czech nation and the government of Count Eduard Taaffe was not also politically correct for the Germans ethnicity because of the edition of the Stremayer language ordinances in 1880. Due to these ordinances, German political parties assumed a passive political posture to the Czech parliament.

The highest importance is laid on the 90’s, when the punctuation plan was discussed and the Badeni language ordinances were published, which caused the growth of ethnical misunderstandings to the extent of a mass conflict.

